

MAANDBLAD VAN „OUD-UTRECHT”

VEREENIGING TOT BEOEFENING EN TOT VERSPREIDING VAN DE KENNIS
DER GESCHIEDENIS VAN DE STAD EN DE PROVINCIE UTRECHT

DECEMBER
1955

ONDER REDACTIE VAN:
H. DE JONG

28e JAARGANG
Nº 12

UITGAVE DER VEREENIGING. ADRES: MAJELLAPARK 61, UTRECHT
Gironummer 575520 ten name van de Vereeniging „OUD-UTRECHT”

EEN RAADSELACHTIGE GRAFSTEEN.

Vóór de westgevel van de voormalige kapittelkerk van St. Pieter, op het achterterrein van het Notarishuis voor verkopeningen heeft een kleine opgraving plaats gehad, door de toestemming van het bestuur der Vereniging van Notarissen en de welwillende medewerking van de erfhuismeester P. H. van der Roest mogelijk gemaakt. Over de resultaten van het onderzoek ten aanzien van de vroegere voorbouw van de kerk en de eveneens niet meer bestaande kloostergang, zal mettertijd nog wel aanleiding zijn de lezers van het Maandblad mededeling te doen. Voor het ogenblik bepaalt zich de mededeelzaamheid tot de reproductie van een gevonden grafsteen en enig commentaar.

De steen is aangetroffen op de plaats van het vroegere hoofdportaal van de kerk, op een diepte van ongeveer 0.80 m. Hij ligt op zijn oorspronkelijke plaats boven de nog aanwezige grafkelder. De afmetingen zijn 2.70 m. bij 1.30 m., verhoudingen waarbij men zich afvraagt of het „gewicht” van de overledene, resp. van zijn familie of wel de geldelijke welstand in de massa van de grafzerk uitgedrukt moest worden.

De steen is zorgvuldig bewerkt en vrijwel onbeschadigd. Sporen van slijtage door de voeten der kerkgangers zijn er nauwelijks aan waar te nemen. Toch moet hij anderhalve eeuw in het westelijke portaal van de kerk gelegen hebben, wat een bewijs te meer kan leveren, dat deze ingang (de eigenlijke hoofdingang tussen de torens) zelden gebruikt werd.

Van Buchel († 1641) heeft de steen nog gezien en in zijn bekend handschrift „Monumenta in Templis” tekening en inscriptie ervan, zij het niet al te nauwkeurig, overgenomen. Ik vermoed dat hij onder de grond gekomen is na de beruchte orkaan van 1 Augustus 1674, waardoor niet alleen het schip van de Dom, maar o.a. ook de torens van de Pieterskerk zwaar beschadigd zijn. Het niveau

• van het open terrein achter het Notarishuis is thans aanmerkelijk hoger dan de vloer van de kerk en het Pieterskerkhof. Na de catastrofe zijn de torens tot op hun fundament afgebroken (1675), is de westelijke voorbouw verwijderd (1676) en is blijkbaar de grond daarvan opgehoogd.

Midden op de steen is binnen een cirkelrand een wapen aangebracht, waarop een zwaan is afgebeeld. Boven het wapen is een renaissancistisch uitgevoerd gevleugeld engelekopje zichtbaar, terwijl aan weerszijden van het wapen een lint afhangt. Aan de onderzijde wordt het geheel als het ware gedragen door een slingerend ornament.

In de cirkelrand staat, in gotische letters uitgevoerd, deze tekst:

*A^o d(omi)ni 1528 Novembris die 18 obiit D(omi)n(u)s
Hugo Zwaning f(ilius) Wilhelmi de Abcoude*

d.i.: In het jaar des Heren 1528, de 18 November, overleed heer Hugo Zwaning, zoon van Willem van Abcoude.

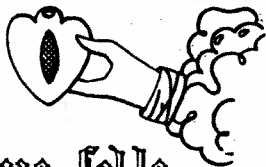
Vooreerst is duidelijk, dat wij hier te doen hebben met een z.g. „sprekend” wapen (Zwaning—zwaan). Vervolgens kan de door de vaardige hand van de heer P. Smits vervaardigde tekening doen twifelen aan de juistheid van het jaartal 1528. Echter 1328 — zoals iemand misschien denkt te moeten lezen — is met de renaissance-allures van de ornamentiek niet te verenigen; met 1528 daarentegen zijn zij volkomen in overeenstemming.

De overledene wordt „heer” (dominus) genoemd en moet dus of ridder of geestelijke geweest zijn, als men zich tenminste aan gebruikelijke titulatuur gehouden heeft.

Een onderzoek naar het wie en wat van heer Hugo Zwaning heeft niets opgeleverd. De familienaam werd niet eerder aangetroffen dan in de tweede helft van de 17e eeuw. Was de man, vóór de St. Pieterskerk begraven, soms kanunnik van die kerk? Ook daarover bleek niets te vinden, waarvan mogelijk de onvolledigheid van het kapittel-archief de oorzaak was. Was Hugo Zwaning een onwettige zoon van Willem van Abcoude of treedt hier — maar dan laat — nog het verschijnsel op, dat iemand de achternaam van zijn moeder aannam, omdat haar familie voornamer was dan die van de vader? Ook wie Willem van Abcoude was, een doodgewone man of een der grote Heren van Abcoude (bestond dat geslacht toen nog?) — blijft een raadsel.

Boven het wapen staat op de steen de afbeelding van een uit een wolk komende hand, die een doorboord of althans van een opening voorzien hart vasthoudt (aanneemt?, aanbiedt?). De zin van de voorstelling ontgaat ons. Misschien hebben de daaronder staande woorden. „sine felle” (zonder venijn, zonder bitterheid) er iets mee te maken.

Silte gradū laro theo

Sine felle

Frates in unum

aspice lector Et nos mactetur hic perire omne quod vis

Dñi Codicum ista Corpus Cignero firmate pignitū fratris

fraterno iura part

Een visje zonder gal, een goedmoedig mens is Hugo Zwaning wellicht geweest; blijkbaar ook was hij zeer gehecht aan zijn broer, waarvan de versregels van het randschrift getuigen:

*Siste gradum saxo Theodrici conditur isto
corpus cygnaeo stemmate progenitum
Fratris fraterno junctum¹⁾ jacet aspice lector
ut flos marcescit sic perit omne genus*

d.i.: Houd uw schreden in. Onder deze steen is bijgezet het lichaam van Theod(e)ricus, gesproten uit het zwanen (Zwaning)-geslacht: broederlijk ligt het verenigd met het broeder-lijk. Bedenk gij die dit leest: zoals een bloem verwelkt, zo vergaat heel het mensengeslacht.

En dan nog op een banderol op het onderste gedeelte van de zerk:

Fratres in unum, d.w.z. Broeders bijeen (op één plaats) verenigd.

De datum waarop broeder Theodericus (Diederik, Dirk) overleed wordt niet vermeld. Het is evident, dat hij na Hugo gestorven en bijgezet is. Ook over hem is verder niets bekend. Zelfs of ook hij een zoon van Willem van Abcoude was, valt niet met zekerheid te zeggen; misschien hadden zij alleen maar een gemeenschappelijke moeder.

De vier hoeken van de steen, tenslotte, vertonen, besloten in een vierpas-ornament de wapens van beider voorgeslacht: in de linker bovenhoek de zwaan; in de rechter bovenhoek een boom met doorcengestregelde takken, waarboven een vliegend vogeltje; links beneden twee dwarsbalken met 3 en 2 ruiten en rechts beneden een soort zuil. Maar ook deze heraldische kenmerken hebben de identiteit van de begraven broeders niet kunnen verhelleren.

v. C.

---

¹⁾ Men versta: *Fratris (corpus) fraterno (corpori) junctum*, welk woordenspel de vertaling tracht weer te geven.

EEN STICHTS-GELDERS CONFLICT DAT RUIM VIER EEUWEN DUURDE.

Het gelderse hoogterras en de utrechtse stuwwal gaan van Dieren tot Amerongen via een steile erosierand van dertig tot zestig meter hoogte, naar het laagterras van IJssel en Rijn over. Nu zouden beide gewesten door deze hoge rand uitnemend tegen het water beveiligd zijn, als niet tussen Wageningen en Rhenen het laagterras ver de Vallei binnenliep: de Grebbepoort vormt daar een gapend

Een visje zonder gal, een goedmoedig mens is Hugo Zwanning wellicht geweest; blijkbaar ook was hij zeer gehecht aan zijn broer, waarvan de versregels van het randschrift getuigen:

*Siste gradum saxo Theodrici conditur isto
corpus cygnaeo stemmate progenitum
Fratris fraterno junctum¹⁾ jacet aspice lector
ut flos marcescit sic perit omne genus*

d.i.: Houd uw schreden in. Onder deze steen is bijgezet het lichaam van Theod(e)ricus, gesproten uit het zwanen (Zwanning)-geslacht; broederlijk ligt het verenigd met het broeder-lijk. Bedenk gij die dit leest: zoals een bloem verwelkt, zo vergaat heel het mensengeslacht.

En dan nog op een banderol op het onderste gedeelte van de zerk: *Fratres in unum*, d.w.z. Broeders bijeen (op één plaats) verenigd.

De datum waarop broeder Theodericus (Diederik, Dirk) overleed wordt niet vermeld. Het is evident, dat hij na Hugo gestorven en bijgezet is. Ook over hem is verder niets bekend. Zelfs of ook hij een zoon van Willem van Abcoude was, valt niet met zekerheid te zeggen; misschien hadden zij alleen maar een gemeenschappelijke moeder.

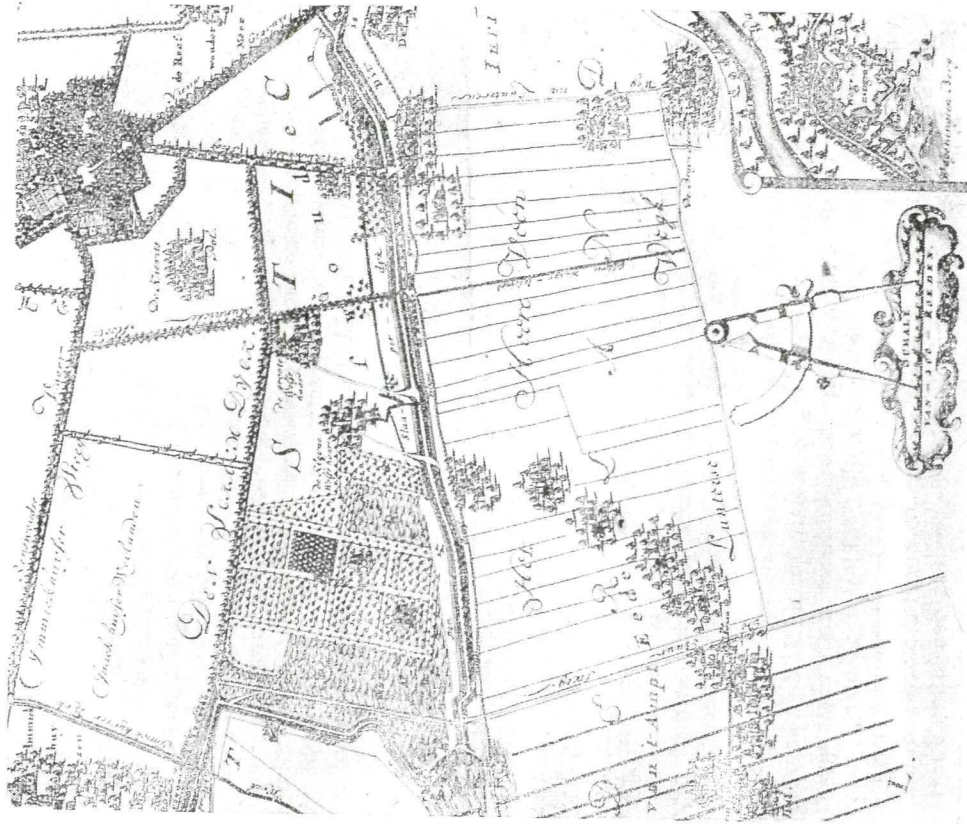
De vier hoeken van de steen, tenslotte, vertonen, besloten in een vierpas-ornament de wapens van beider voorgeslacht: in de linker bovenhoek de zwaan; in de rechter bovenhoek een boom met door-eengestregelde takken, waarboven een vliegend vogeltje; links beneden twee dwarsbalken met 3 en 2 ruiten en rechts beneden een soort zuil. Maar ook deze heraldische kenmerken hebben de identiteit van de begraven broeders niet kunnen verhelderen.

¹⁾ Men versta: *Fratris (corpus) fraterno (corpore) junctum*, welk woordenspel de vertaling tracht weer te geven.

V. C.

EEN STICHTS-GELDERS CONFLICT DAT RUIM VIER EEUWEN DUURDE.

Het gelderse hoogterras en de utrechtse stuwwal gaan van Dieren tot Amerongen via een steile erosierand van dertig tot zestig meter hoogte, naar het laagterras van IJssel en Rijn over. Nu zouden beide gewesten door deze hoge rand uitnemend tegen het water beveiligd zijn, als niet tussen Wageningen en Rheden het laagterras ver de Vallei binnenliep: de Grebbepoort vormt daar een gapend

Fragment Kaart van de Slaperdijk door Justus van Broeckhuysen 1705.

„Ten versoecke van de Heeren Praesident en Gecommitteerden tot de directie van den Slaperdyck, heb ick Justus van Broeckhuysen geadmitteert Landmeeter 's Hoofs van Utrecht gemeenten, en vervolgens gearceerd den Slaperdyck, met de annexe Landeryen, streckende van de Stichtse Bergen tot aan de hoogte van Gelderland, en overgelevert aan de voornoemde Heeren in September 1705.
By my

(Rijksarchief Arnhem)

J. v. Broeckhuysen”.